

Осіян Уорд — брытанскі мастацкі крытык, аўтар артыкулаў пра сучаснае мастацтва для перыядычных выданняў і каталогаў выстаў.

Практыкум па сучасным мастацтве

Хто наогул разумее сучаснае мастацтва? Можа, тыя людзі, што купляюць яго за велізарныя грошы? Ці хаця б тыя, хто яго стварае? Гэта наўрад ці. Калі б нехта сапраўды разумеў, што адбываецца, на ўваходах у музеі даўно б выдавалі простыя і зразумелыя брашуркі з тлумачэннямі, а тысячам даследчыкаў і крытыкаў абсалютна не было б чым займацца. Сучаснае мастацтва гэтак жа хутка змяняецца і мае гэтак жа шмат формаў, як свет вакол нас. Можа быць, яго і не трэба разумець у звыклым сэнсе гэтага слова. Можа, яго трэба проста... успрымаць? Глядзець, адчуваць, пражываць, успамінаць і на аснове гэтага вырашаць, што ж перад табой такое і чаго яно вартае. Прыкладна пра гэта распавядае кніга Осіяна Уорда «Мастацтва глядзець. Як успрымаць сучаснае мастацтва».

З гэтай кнігі калісьці пачалося маё асабістае падарожжа ў свет сучаснага мастацтва. Яно прыцягвала мяне і выклікала непадробную цікавасць, але далёка не заўсёды я разумела, што з гэтым рабіць. Пазлы асабліва шматслойных арт-аб'ектаў заставаліся без рашэння, і я сыходзіла, не знайшоўшы з імі паразумення. Гэта змянілася пасля таго, як я выпадкова натрапіла на «Мастацтва глядзець».

Напачатку кнігі аўтар пазначае, што пад «сучасным» мастацтвам ён будзе мець на ўвазе ўсё, што было створа- на пасля 2000-га года. Гэта, вядома, не агульнапрынятыя рамкі сучаснасці ў арт-сферы, але больш чым дастатко- вы прамежак часу для простага чала- века, каб разабрацца ў апошніх тэн- дэнцыях і магчымых падтэкстах. Ужо на гэтым моманце можна зразумець, наколькі кніга арыентавана на чытача і даступнасць.

Для пачатку знаёмства з сучасным мастацтвам Уорд вывеў прынцып «*tabula rasa*» (ад лац. «чыстая дош- ка»): «Першы навык, які дапаможа вам прабрацца скрозь джунглі сучаснага мастацтва, — гэта ўменне глядзець на кожны твор, як быццам вы ўпершыню сутыкаецеся з чымсьці падобным». Гэта значыць, неабходна зрабіць намаганне і не прымаць за праўду першыя ж мер- каванні, якія ўсплываюць у галаве. Гэта на самай справе вельмі складана.

Пасля гэтага аўтар прапануе прай- сці па вельмі дакладным шляху: надаць некалькі хвілін успрымання твора, не робячы паспешных выс- ноў; улавіць асацыяцыі, якія асабіста ў вас выклікае гэтая праца; вызна- чыць кантэкст, у якім яна ствара- лася; паспрабаваць зразумець ідэю; паглядзець на твор яшчэ раз; нарэ- шце правесці аналіз усёй атрыманай інфармацыі. Кіруючыся адным толькі гэтым алгарытмам можна лепш зразу- мець любую на першы погляд склада- ную працу. А мы зараз толькі на 27-ай старонцы кнігі!

Далей Осіян Уорд дае чытачу пад- казкі, груба кажучы, пра тое, «што хацеў сказаць аўтар», падзяляючы мастацтва на ўмоўныя катэгорыі. Вядома, немагчыма і ў сотні кніг апі- саць значэнне кожнага існуючага тво- ра. Каб «прачытаць» тую ці іншую пра-

цу, прыйдзеца выказаць здагадку, якім спосабам мастак спрабуе ўздзей- нічаць на нас: «Мастак імкнецца ша- каваць або збянтэжыць вас? Калі так, звярніцеся да главы "Мастацтва як канфрантацыя". Твор нагадвае вам мультфільм, галівудскую стужку або інтэрнэт-мем? Тады пераходзьце да главы "Мастацтва як жарт"».

Кожная катэгорыя тлумачыцца на прыкладах вядомых работ сучасных мастакоў. Чаму з'яўляецца мастац- твам «Урна дынастыі Хань з лагаты- пам Coca-Cola» Ай Вэйвэя, для якой ён літаральна нанёс лагатып газіроўкі на гістарычную каштоўнасць, або на- вошта для сваёй працы «Дзеля Бога»

«Каштоўнасць мастацтва ў шляху яго спасціжэння, а не ў знаходжанні канчатковага сэнсу».

Дэміен Херст абляпіў чалавечы чэ- рап тысячамі брыльянтаў? Аўтар «Мастацтва глядзець» распавядае нам пра асобы мастакоў, іх папярэд- нія працы, рэакцыю гледачоў і ўласны вопыт, прапануе варыянты закрану- тых тэм — і паступова да нас прыхо- дзіць разуменне такіх бессэнсоўных на першы погляд твораў. Але я вам ні- чога не распавяду — ніякіх спойлераў!

Практычна кожны прыклад на ста- ронках кнігі падмацоўваецца рас- поведам аўтара пра ўласны досвед узаемадзеяння з прадметамі мастац- тва. Гэтыя апавяданні, непрыкмет- на ўплеценыя ў тэорыю, разводзяць яе гумарам і жыццёвасцю. Часам усё становіцца ясна менавіта пасля таго, як аўтар дзеліцца сваімі перажыван- нямі і ходам думкі. Да таго ж вельмі падбадзёрвае ўсведамленне, што калі нават дасведчаны мастацкі крытык не

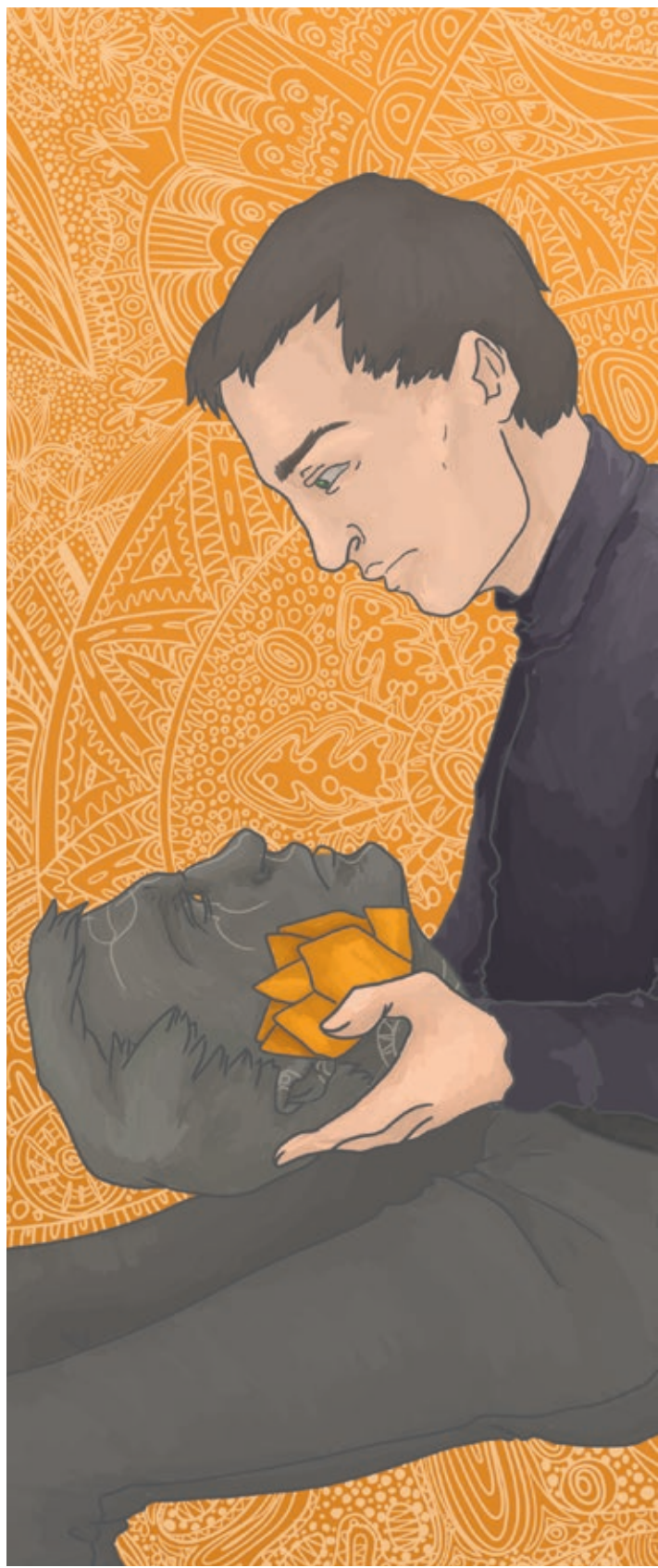
«Спыніцеся. Дыхайце. Расслабцеся. Успрыміце наваколле, адчуйце прастору перад сабой, вызваліце свядомасць, дайце ўнутранаму маналогу адысці на другі план, а вачам — звыкнуць. Паколькі я мастацкі крытык па прафесіі, мая праца — прэпараваць прыгажосць і разважаць пра глыбіню, але нават мне даводзіцца прымушаць сябе не спяшацца з высновамі».

ловіць на лятучыя аб'екты сучаснага мастацтва, то мы ўжо дакладна не абавязаны.

Асабліва цешыць і па-свойму дапамагае разабрацца ў інфармацыі выдатнае афармленне кнігі. Папера шчыльная, друк — якасны. Тэкст аформлены мінімалістычна, загаловкі, ліды і цытаты заўсёды прыкметна вылучаныя. Пры гэтым вялікая ўвага нададзена фотаздымкам прадметаў мастацтва, гаворка пра якія ідзе ў тэксце: яны спакойна займаюць тут цэлыя старонкі. Але гэта ні кроплі не перабольшванне, таму што разгледзець кожны згаданы твор не менш важна, чым прачытаць пра яго. Гэтая кніга не чакае ад нас, што пры першым згадванні твора мы з разумным выглядам заківаем галавой, бо, канешне ж, ведаем пра яго. Не, яна паказвае, і ўжо толькі потым расказвае. Нішто ў ёй не падаецца пад соусам «ну гэта, зразумела, усім вядома», чым вельмі часта грашаць матэрыялы пра мастацтва, нават прызначаныя «для пачаткоўцаў».

У «Мастацтве глядзець» няма прамых адказаў, паднесеныя на сподачку. Замест гэтага Осіян Уорд дае чытачу просты набор інструментаў, з дапамогай якіх можна навучыцца ўспрымаць і разумець любы твор. Мінімум разумных слоў, максімум практыкі і зваротаў да ўласнай інтэрпрэтацыі. Менавіта таму «Мастацтва глядзець» — выдатная кніга для тых, хто толькі пачынае выбудоўваць дыялог з сучасным мастацтвам.

Валянціна Красоўская

Сёння я бягу з ваўкамі

Мультфільмы *Cartoon Saloon* часта параўноўваюць з працамі вядомай японскай студыі *Ghibli* з-за таго, што ў іх таксама абстрактнасць і спрощанасць даюць разгуляцца фантазіі гледача.

У снежні на Apple TV+ выйшаў поўнаметражны мультфільм Тома Мура і Роса Сцюарта «Легенда пра ваўкоў» («Wolfwalkers»). Мультфільм адразу ж трапіў у разнастайныя кінарэйтынгі, многія рэцэнзій называюць яго «найлепшым, што выйшла ў 2020 годзе». Але вы, магчыма, ніколі не чулі пра маленькую ірландскую студию Cartoon Saloon і не разумеете, адкуль такая ўвага да намяяванага ўручную мультфільма з малюсенькім бюджэтам. Што ж, калі вы любіце мультыплікацыю, то проста абавязаны пра іх даведацца.

Гісторыя студыі Cartoon Saloon пачалася з мультфільма «Таямніца Келза». Ён быў у вытворчасці цэлых восем гадоў і, калі нарэшце выйшаў на экраны ў 2009 годзе, не здабыў імгненнага поспеху — людзі адвыклі ад аўтарскіх работ у кінатэатрах. Але

на пачатку 2010-га «Таямніцу Келза» раптоўна намінавалі на прэмію Оскар. І крытыкаў, і глядачоў уразілі зачаравальная 2D-анімацыя, унікальны стыль, сюжэт, заснаваны на гісторыі і легендах Ірландыі, нарэшце, кранальная шчырасць гісторыі. У 2014 годзе студыя выпусціла другі фільм «Песня мора», у 2017 выйшла «Здабытчыца», і яны абодва таксама патрапілі ў намінанты на Оскар як лепшы анімацыйны фільм. Супадзенне? Не думаю! Так незалежная студыя Cartoon Saloon з маленькага ірландскага гарадка стала вядомая аматарам аўтарскіх мультфільмаў ва ўсім свеце.

У 2018 годзе стала вядома, што сервіс Apple TV+ выкупіў правы на новую працу Cartoon Saloon «Легенда пра ваўкоў». Як можна здагадацца, пасля папярэдніх работ спадзяванні прыхільнікаў студыі былі першапачаткова высокія. І для многіх яны з лішкам апраўдаліся! Хоць некаторыя атрымалі не зусім тое, чаго чакалі. Ці прыйдзеца вам даспадобы «Легенда пра ваўкоў»?

Ірландыя, 1650 год. Наўкол горада Кілкэні ідзе высечка лесу для пашырэння пашы. Але ваўкі, якія жывуць у старажытным лесе, зусім не радыя ўмяшанню людзей. Таму Лорд-пратэктар выклікае з Англіі вядомага паляўнічага на ваўкоў Біла Гудфелау, каб раз і назаўжды разабрацца з зубастай праблемай. Праўда, ходзіць чутка, што ў лесе жывуць не толькі простыя ваўкі, але і чароўны народ ваўкалакаў (англ. Wolfwalkers — па аналогіі са sleepwalkers). Днём яны ходзяць у чалавечым абліччы, а ноччу іх душа трапляе ў цела ваўка. Таксама яны валодаюць дарам вылячэння, і ўсе звычайныя ваўкі беспярэчна ім падпарадкоўваюцца. Але гэта толькі казкі, вядома.

Сёння свет анімацыі ў асноўным асацыюецца з брэндамі, а не з людзьмі: змест карцін вызначаецца стыстыкай запытаў аўдыторыі і ідэалогіяй, а рэжысёры і аніматары падбіраюцца студыяй. Але ў працах Cartoon Saloon відаць пастаянства аўтарскага почырку. Усё таму, што Том Мур, сузаснавальнік Cartoon Saloon і адзін з рэжысёраў і прадзюсараў усіх фільмаў, — творца, а не выканаўца ў сваіх працах. Ён гарыць агульнай ідэяй і займаецца распрацоўкай фільма абсалютна на ўсіх этапах.

Разам з паляўнічым у Кілкэні прыязджае яго дачка Робін. Яна марыць хадзіць на паляванне разам з бацькам, імчацца па лесе, сустракаючы небяспеку тварам да твару. Але Біл не падзяляе яе энтузіязму: у лесе дзецям небяспечна, а Робін павінна займацца хатнімі справамі. Вядома, ёй гэта не даспадобы. Нягледзячы на забарону бацькі, Робін выбіраецца за гарадскія сцены. У лесе яна сустракаецца з дзіўнай дзяўчынкай Меб, якая сцвярджае, што яна ваўкалак. Дзіўная сустрэча становіцца пачаткам вялікіх змен.

У аснове сюжэта ляжаць легенды і гісторыя Ірландыі. У XVII стагоддзі Англія акупіравала Ірландыю, і прызначаны лордам-пратэктарам (па факце, кіраўніком краіны) Олівер Кромвель жорстка пераследваў іншадумства, а разам з тым і старажытныя ірландскія звычаі і вераванні. Кромвель распачаў кампанію па знішчэнні ваўкоў у Ірландыі на пад-

ставе таго, што яны пагражалі развіццю сельскай гаспадаркі, хоць самі Ірландцы жылі ў гармоніі з гэтымі жывёламі. Хоць і небяспечныя, ваўкі лічыліся ахоўнікамі тэрыторыі, часам нават абаронцамі, і засталіся ў мностве гісторый з ірландскай міфалогіі.

Ваўкалакі ў сюжэце заснаваныя на легендах пра пярэваратняў з Асрайге. Адна з гісторый распавядае, што калі Святы Патрык прапаведаваў хрысціянства, адзін клан супрацьстаяў яму гаражэй за ўсе іншыя, і калі ён прыйшоў прапаведаваць на месца іх сходаў, у пратэст яны сталі выць на яго як ваўкі. Св. Патрык узмаліўся, каб Бог пакараў клан, і пасля гэтага ўсе члены клана сталі час ад часу ператварацца ў ваўкоў і блукаць па лесе, захоўваючы чалавечы розум. Дзіўнае пакаранне, праўда? У іншай гісторыі апісваюцца людзі, здольныя ператва-

рацца ў ваўкоў, пакідаючы свае чалавечыя целы, якія пры гэтым застаюцца прыступнымі.

«Легенда пра ваўкоў» напоўнена пастаянным сутыкненнем супрацьлегласцяў. Праз барацьбу адзін з адным супрацьлегласці раскрываюцца, паказваюць сябе максімальна яскрава і змешваюцца. Самае яўнае супрацьстаянне адбываецца паміж строгім, вуглаватым, правільным горадам і свабодным, плаўным, дзікім лесам. Горад, у першую чаргу ў асобе бацькі і Лорда-пратэктара, спрабуе стрымаць Робін, перарабіць яе характар пад свае патрабаванні — быць паслухмянай і карыснай, нікуды не лезці. Ваўкоў Робін спачатку лічыць ворагамі, але калі сутыкаецца з Меб, то разумее, што ў яе значна больш агульнага з ляснымі жыхарамі, чым з горадам. Меб — увасабленне ляснога свету ва ўсёй красе. Яна робіць усё, што хоча, безумоўна ганарыцца тым, хто яна ёсць, і ні за што не пагодзіцца змяняцца. Робін збліжаецца з гэтым «іншым» светам, за што горад паступова пачынае ціснуць на яе ўсё мацней. Так з'яўляецца асноўны канфлікт.

Выяўляецца ён і ў супрацьстаянні Лорда-пратэктара з ваўкамі. Хоць гэта нібы і ёсць галоўны канфлікт у гісторыі, Лорд-пратэктар вельмі абагульнены як персанаж, яго армія наогул прадстаўлена толькі безаблічнымі паслухмянымі салдатамі, а ваўкі, з якімі ён змагаецца, гэта не канкрэтная зграя, а ў цэлым усё дзікае і непакорлівае, у тым ліку і ваўкалакі, і сам лес. Канфлікт атрымліваецца, з аднаго боку, вельмі неканкрэтны, а з другога — дзякуючы гэтаму ён пранізвае гісторыю на ўсіх узроўнях, і менавіта барацьба двух светаў, а не змаганне з пэўным антаганістам становіцца галоўнай тэмай.

Дарэчы, мінулыя фільмы так і не акупіліся ў пракаце — пры ўсім захапленні глядачоў, зборы заўсёды заставаліся меншымі, чым выдаткаваны бюджэт. Як жа тады студыя дагэтуль існуе? Справа ў тым, што Ірландыя, як Беларусь і некаторыя іншыя краіны, штогод вылучае грошы на стварэнне айчыннага кіно. І на мультыплікацыю адводзіцца не менш, чым на кінафільмы. Нягледзячы на тое, што Cartoon Saloon з'яўляецца незалежнай студыяй, дзяржава не шкадуе спансіраваць іх працу. Дзякуючы гэтаму Том Мур і яго каманда здольныя ва ўсю моц працаваць над сваімі шэдэўрамі.

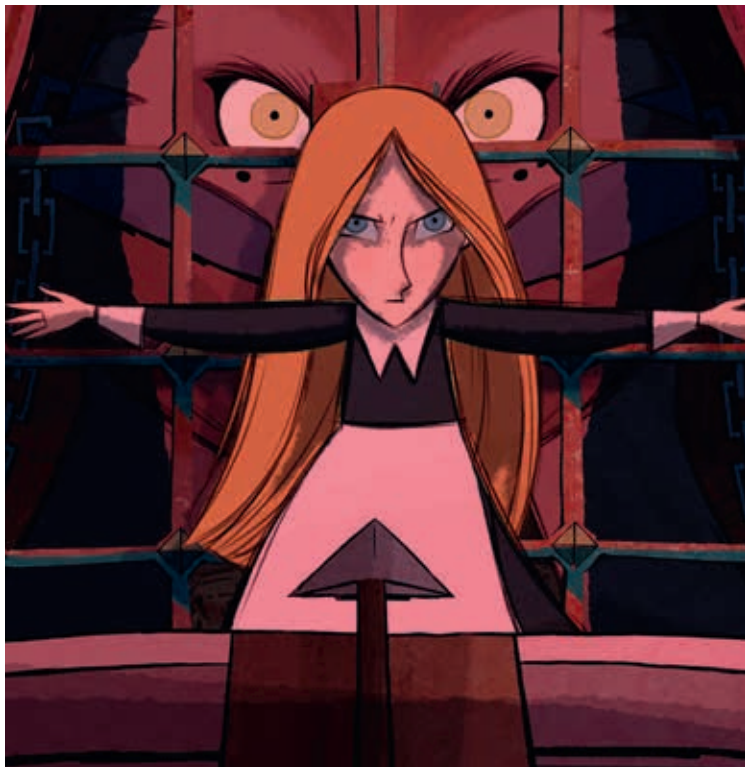
Тое, што лес і горад стаяць як бы па розныя бакі, адлюстравана нават у стылістыцы анімацыі. Увесь горад прамалёваны шматвугольнікамі, а яго героі прамымі шчыльнымі лініямі. Лес жа складаецца з акварэльных хваль і мяккіх і недакладных накідавых ліній. Нават абмалёўка самой Робін, калі яна прымае бок лесу, паступова становіцца ўсё менш строгай і ўсё больш мяккай. А калі пад канец хутка нарастае напружанне, лініі становяцца грубымі і бязладнымі, колеры трывожна-яrkімі і рухі — агрэсіўнымі. Мне здаецца, усё гэта ўплывае на эмоцыі пры праглядзе не менш, а то і больш, чым тое дзеянне, што адбываецца на экране. Дзе ўбачыш такую сувязь паміж малюнкам і сюжэтам у якіх-небудзь Дысней або Піксар?

Не меншае значэнне маюць сімвалы, якімі ў «Легендзе пра ваўкоў» напоўнена літаральна ўсё, хоць у рэцэнзіях пра гэта пішуць чамусьці значна радзей. Тут нават не трэба старацца

і вышукваць іх, разбіраць значэнні — вобразы выкарыстоўваюцца досыць часта і прама, каб нават падчас першага прагляду захапіцца за іх і адчуць без адзінага слова паказаныя эмоцыі і жаданні персанажаў.

Напрыклад, калі Робін яшчэ не пасябрала з Меб, яе валасы заўсёды сабраныя ў акуратную касу. Кожны раз, калі бацька кажа ёй слухацца і заставацца ў горадзе, ён нацягвае на яе каптур. Спачатку, прабраўшыся ў лес, яна хаваецца пад капюшонам, але як толькі пачынаецца вяселле, раскудлачаныя косы застаюцца нічым не пакрытыя і ў іх блытаецца лістота. А валасы Меб першапачаткова такія ж дзікія, як яна сама: распушчаныя, доўгія і густыя, з цэлай кучай лістоты ў іх. Калі дзяўчынкі знаходзяць агульную мову, Робін устаўляе ў валасы Меб кветку, нават спрабуе расчасаць іх, хоць і без вялікага поспеху. Калі ж надыходзіць пераломны момант і Робін канчаткова ўстае на бок ваўкалакаў, яна раптам распускае валасы і яны лунаюць гэтак жа вольна, як у Меб.

Пастаянна прысутнічае матыў клеткі. У пачатку Робін зайздросціць свайму ручному сокалу, які можа паляцець, куды захоча. Калі бацька адмаўляецца слухаць Робін і ёй даводзіцца працаваць на кухні, яна выпускае птушку з клеткі і кажа, што хоць бы ён можа быць вольны. А ў другой частцы фільма ў эмацыйныя моманты наўкол персанажаў рэзка зрушваюцца чорныя рамкі, якія душаць з усіх бакоў. Ну, і простая сапраўдная клетка таксама з'явіцца і адыграе значную ролю, вядома.

Ёсць і сімвалічныя паралелі ў асобных сцэнах. Напрыклад, у адзін момант у горадзе пачынаецца дождж, і, як толькі Біл заўважае Робін, ён загадвае ёй ісці ў дом, каб не прамокнуць і не застудзіцца. Яна імгненна слухаецца, можа, нават не заўважаючы загаду. Але ў хуткім часе Робін трапляе ў начны лес, Меб вучыць яе быць ваўком, і, калі пачынаецца дождж, яны шчасліва гуляюць у лужынах, з асалодай падыхваюць галовы насустрач кроплям. Такое адчуванне, што Робін вельмі гэтага не хапала — і не проста самога дажджу, а свабоды.

Дарэчы, пра Біла. З самага пачатку мы бачым, што ён моцна любіць сваю дачку, клапоціцца пра яе і жадае ёй толькі лепшага. Але чаму тады ён зусім не слухае яе, не верыць ёй і да апошняга прымае бок жорсткага Лорда-пратэктара? Паляўнічы так упарта працягвае падпарадкоўвацца загадам, што бліжэй да фіналу гэта ўжо фізічна раздражняе. І толькі ў самым канцы ён усё ж здаецца і прызнаецца Робін: яму страшна. Яму проста вельмі страшна страціць сваю дачку. Вельмі страшна спатыкнуцца і зрабіць памылку. Падпарадкоўвацца загадам і быць «правільным» пад абаронай арміі і горада — гэта самы просты і бяс-

печны шлях, на якім табе нічога не пагражае. Толькі не заўсёды бяспечны шлях самы правільны, і Біл усё ж такі ўсведамляе гэта ў апошні момант.

Чаму ж некаторыя прыхільнікі Cartoon Saloon атрымалі не тое, чаго чакалі? Быццам бы ўсё на месцы — і выдатная анімацыя, і адсылкі да гісторыі, і добры сюжэт. Справа ў тым, што сюжэт «Легенды пра ваўкоў» у параўнанні з папярэднімі фільмамі апынуўся значна прасцейшым. У «Таямніцы Келза» і «Песні мора» без паглыблення ў Вікіпедыю звычайны глядач так і не зразумее да канца, што ж адбылося і чаму. Гэта надае фільмам дадатковы эфект нечаканасці, такое ты бачыш сапраўды ўпершыню. «Легенда пра ваўкоў» жа пабудаваная па больш звычайнай схеме, сюжэт не завязаны на чымсьці складаным і незразумелым, недзе можна нават адгадаць, як павернецца гісторыя. Але затое яе можна проста сесці і паглядзець, і не адцягвацца ад перажыванняў на нейкія сэнсавыя галаваломкі. Асабіста для мяне мультфільм запамніўся значна яркавей дзякуючы гэтаму. Можа, «Легенда пра ваўкоў» знойдзе большую папулярнасць сярод шырокай публікі, якая нічога не ведае пра Ірландыю. Таму нельга сказаць, што спрашчэнне сюжэта — гэта дрэнна.

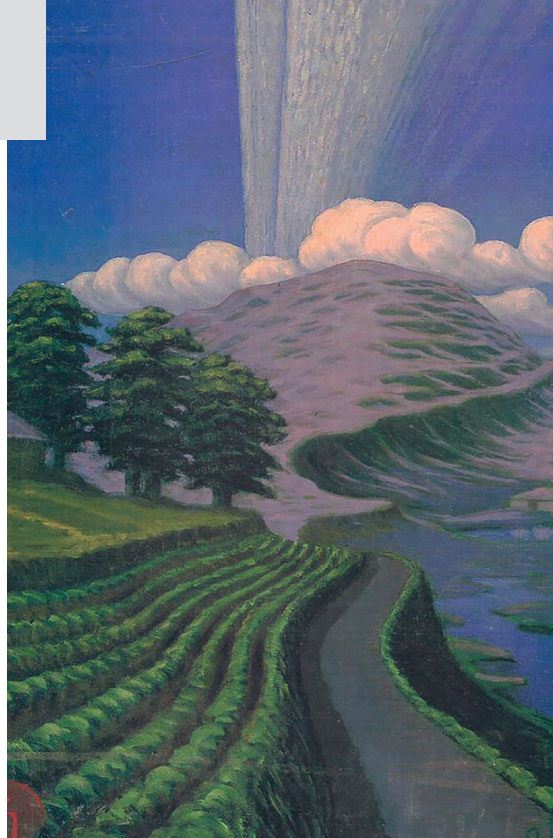
Гледзячы на ўсё гэта, становіцца зразумела, чаму «Легенда пра ваўкоў» спадабалася такой вялікай колькасці глядачоў. У такі цяжкі час, як зараз, што можа быць лепей, чым пражыць прыгожую добрую казку? Шкада, што нельга ў ёй застацца. Але можна паспрабаваць і зноў паглядзець усе чароўныя працы Cartoon Saloon!

Валянціна Красоўская

Адчайная прага марыць

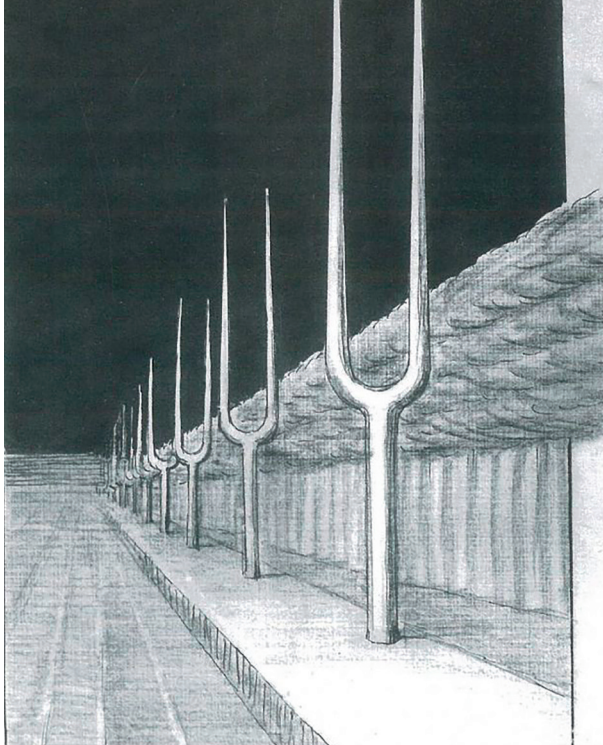
Сёлета споўнілася 60 гадоў з першага палёту чалавека ў космас. Калі Юрый Гагарын адправіўся на арбіту Зямлі, гэта быў неверагодны, пераломны момант у гісторыі ўсяго чалавецтва. Уявіце сабе, з якім захапленнем людзі сачылі за яго палётам, як хваляваліся. З таго моманту ўвесь свет зразумеў, што чалавеку ў космасе — быць. А што пасля пачалося!.. Сёння мы маем высакаякасныя здымкі нават іншых галактык, ведаем, з чаго складаюцца нябесныя целы, якая там атмасфера, тэмпература і гэтак далей. Зараз нават складана ўявіць, што менш чым сто гадоў таму чалавецтва амаль нічога не ведала нават пра бліжэйшыя планеты Сонечнай сістэмы. Затое такая няўпэўненасць дазваляла разглядаць фантазіі вучоных і творцаў: якіх толькі не было тэорый! У Беларусі таксама былі свае аматары космасу, але ж адзін з іх заўважна вылучаецца. Ці бачылі вы карціны беларускага мастака, прысвечаныя жыццю на Месяцы, Марсе, Юпітэры? Калі не, то вы, напэўна, не ведаеце Язэпа Драздовіча.

Хто такі гэты Драздовіч? Беларускі мастак, скульптар, этнограф, археолаг, педагог, пісьменнік першай паловы XX стагоддзя. Калі чытаеш яго біяграфію, становіцца незразумела, як адзін чалавек меў столькі інтарэсаў і энергіі ў кожнай галіне ствараць нешта каштоўнае. Але што сапраўды здзіўляе — гэта яго апантаная прага марыць. Па-за любой працай, ня-

гледзячы на цяжкія жыццёвыя абставіны, ён увесь час марыў пра тое, чаго чалавецтва ў той час яшчэ не дасягнула, — пра космас. Дзядзька Язэп апантана зачытваўся астранамічнай літаратурай, назіраў за начным небам, ствараў свае тэорыі, маляваў і — марыў. Як там, на іншых планетах? Ці ёсць там жыццё? Напэўна ёсць! Калі так, то якое яно? Язэп Драздовіч, акрамя вялікай колькасці работ на іншыя тэмы, паікнуў пасля сабе некалькі тэарэтычных работ і шмат артыкулаў па астраноміі, каля дваццаці рукапісаў з падрабязнымі апісаннямі «вандровак» па планетах Сонечнай сістэмы, дзясяткі (сотні?) графічных малюнкаў і карцін з касмічнымі сюжэтамі — унікальных не толькі для Беларусі, але і ўсяго свету таго часу.

Як водзіцца, яшчэ з дзяцінства Язэп адрозніваўся ад сваіх братоў і сястры неверагоднай летуценнасцю. Ужо тады ён заглядваўся на начное неба і распытваў братоў пра зоркі. Адказы яго, напэўна, не задавальнялі, і цікавасць да космасу ўсё расла. Яшчэ падчас службы ў войску, у 1914 годзе,

Драздовіч дасылаў у рэдакцыю «Нашай Нівы» апісанні сваіх фантастычных сноў, у якіх ён вандраваў па планетах Сонечнай сістэмы. Найпадрабязнейшыя занатоўкі ён суправаджаў ілюстрацыямі, звяраўся з навуковымі звесткамі. Вядомыя сёння карціны касмічных сюжэтаў пачалі стварацца напачатку 1930-х гадоў па сюжэтах тых самых сноў на цёмным халодным паддашку, калі ў Язэпа Драздовіча не было грошай і працы.

Што бачыў мастак на Месяцы? Вось замалёўка прыроды: калі не зважаць на дзіўную форму гор, можна сказаць, што гэта прасты зямны пейзаж — толькі Зямлю мы бачым у небе. А вось чароўны від з вышыні на месяцовы горад Трывеж: прамаляваная футурыстычная архітэктура, а на фоне пазнаюцца горы з папярэдняй замалёўкі. І гарады (канешне, ёсць яшчэ!) у Драздовіча напоўнены побытам, маюць пэўныя ўзроўні тэхнічнага развіцця, архітэктуру, свае адметныя рысы. Горад Арыяпаліс, напрыклад, прыкметна чысты, мае старую закінутую частку, чыгуначную станцыю дзіўнага выгляду. Усё дакладна занатавана і замалёвана ў рукапісе пра жыццё на Месяцы.

Сатурн выглядае зусім па-іншаму. Калі на Месяцы ўсё нейкае змрочна-туман-

нае, то тут колеры яркія і насычаныя. Месяцовыя жыхары амаль не адрозніваюцца ад зямлян, а вось сатурняне выглядаюць па-іншаму: невысокія, з вялізнымі ілбамі, круглымі вачамі без бялкоў і зусім бязвухія. Язэп Драздовіч, напэўна, больш за ўсё любіў сатурнян, бо яны ў яго вельмі шануюць прыроду і цікавяцца навукай. На захапляльным пейзажы выдаюць незямную прыроду зноў толькі незвычайныя формы ды нешта нязвычайнае ў небе — тут праз увесь небасхіл цягнуцца кольца Сатурна. На кольцах, дарэчы, у Драздовіча таксама ёсць жыццё, і вельмі прадбачліва размешчаныя па іх краях слупы з перасцярогай, каб ніхто не зваліўся. І гэта толькі малюсенькая частка тых месцаў, па якіх «вандраваў» Драздовіч.

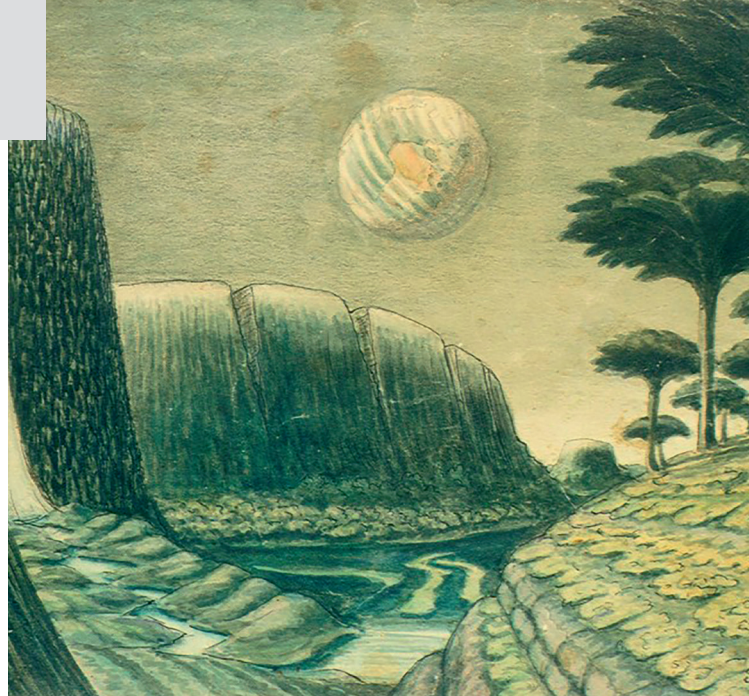
Па допісах з дзённікаў дзядзькі Язэпа складваецца ўражанне, што ён зусім не наўмысна прыдумляў свае гарады і пейза-

зажы, а сапраўды проста бачыў іх ва ўсвадомленых снах. Усвядомлены сон не такая ўжо і рэдкая з'ява, але ж бачыць так шмат і так дэталёва і мець магчымасць гэта ўсё дакладна перадаць — вось дзе выдатныя здольнасці. Сам Драздовіч называў свае вандроўкі «самнамбулістычныя сны», «палёты», «візіі», «магнетыстычныя сны» і г. д. Пасля «візіяў» ён звярнуўся з астранамічнымі фотаздымкамі і нібы знаходзіў на іх некаторыя геаграфічныя аб'екты са сваіх сноў. Другім разам нешта не знаходзілася, але тады Язэп лічыў, што проста трэба далей шукаць.

Як бы дзіўна ні выглядала ўпэўненасць Драздовіча ў тым, што ўсе яго «візіі» рэальныя, з чым нельга паспрачацца, дык гэта з тым, што яго мастацкія творы на гэтыя тэмы неверагодна цікавыя і таленавіта зробленыя. Калі ў мастацтве добра ўвасабляюцца мары мастака, то мы адчуваем іх, і хочацца марыць у адказ — працягнуць сюжэт, даведацца, што за межамі карціны, што гэта значыць. А што ёсць мэта мастацтва, калі не прымусіць чалавека марыць?

Пры жыцці большасць знаёмых Драздовіча пасмейваліся з яго тэорый, грошай ці вядомасці ён не атрымаў. А ў 1984 годзе раптам выйшла кніга Арсенія Ліса «Вечны вандроўнік», прысвечаная жыццю і творчасці Драздовіча, і яго работы прыцягнулі ўвагу шматлікіх мастацтвазнаўцаў і мастакоў. У 1991 годзе часопіс «Малодосць» надрукаваў вытрымкі з дзённікаў дзядзькі Язэпа. Хутка ў мінскім Траецкім прадмесці з'явіўся помнік вечнаму вандроўніку, адзіны помнік беларускаму мастаку на ўсю сталіцу.

У наш час у гонар Язэпа Драздовіча названыя вуліцы ў сямі гарадах Беларусі, Германавіцкі музей мастацтва і этнаграфіі (Віцебская вобласць). У роднай вёсцы мастака Пунькі Глыбоцкага раёна штогод праводзяць міжнародныя пленэры яго імя. У 2018 годзе ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі адбылася маштабная выста-

ва «Сусвет Язэпа Драздовіча», прысвечаная 130-годдзю з дня нараджэння мастака. Пра яго здымаюць фільмы і пішуць кнігі, а творы захоўваюцца ў музеях па ўсёй Беларусі і нават у Літве.

Язэп Драздовіч не дажыў да палёта Гагарына ўсяго сем гадоў, а да высадкі чалавека на Месяц — пятнаццать. Хаця можа гэта і да лепшага. Як бы ён адрэагаваў, калі б дазнаўся, што касманаўты знайшлі паверхню Месяца абсалютна безжыццёвай? Мабыць, яму накіравана было застацца адчайным летуценнікам. А мабыць, ён проста недастаткова далёка глядзеў? Наперадзе ў чалавецтва бясконцыя глыбіні космасу, напэўна, мы нешта яшчэ знойдзем і прыгадаем усіх адчайных летуценнікаў, а з імі і дзядзьку Язэпа.

«Я адзін, я кругом адзін, адзінокі. Я не маю, каму пакінуць гэтую працу пад апеку, дзеля выпуску ў свет. Дык дзеля чаго і каго я ўсё гэта пішу? А пішу... Не, я не адзінокі. Са мной думкі і сіла любові да творчай гармоніі Сусвету», — такімі словамі скончыў сваю кнігу «Небазнаўства» Язэп Драздовіч.

Пазнаёміцца з працамі Язэпа Драздовіча вы можаце на сайце Нацыянальнага мастацкага музея Беларусі ў раздзеле «Калекцыя — Беларускае мастацтва XX ст. — Сусвет Язэпа Драздовіча».

Валянціна Красоўская

Ясяджу перад ноўтбукам і гляджу на праславуны белы ліст у поўнай бездапаможнасці. Як іранічна, што я збіраюся напісаць тэкст пра важнасць пачынанняў. Яшчэ іранічна тое, што я, здаецца, аўтар па прафесіі. Думаеце, гэта хоць кропельку ратуе ад дыскамфорту і нерашучасці перад тварам невядомага? Неа, кожны раз як першы.

Пачала пісаць вершы я ў восем гадоў — у тым узросце, калі ўсё, што падабаецца, робіцца само сабой без усялякіх там «гэта недастаткова крута». «Новы Пушкін расце», — з замілаваннем прыгаворвалі сваякі, чытаючы мае «шэдэўры». Здавалася б, вось ён, прамы шлях да свайго прызначэння... Калі б.

Яшчэ класе ў пятым я ўбачыла дзіцячыя вершы на старонках газеты і падумала: «А так што, можна?» Чытала пра конкурсы і дзівілася, адкуль у кагосьці столькі мужнасці, каб прымаць у іх удзел. Нават паступаць на журфак я прыйшла, так ні разу не апублікаваўшы ні адну сваю працу. Уяўляеце, якое глуп-

ства? Я таксама не ўяўляю. Але ж гэтая гісторыя — пра мяне. Як бы мне хацелася, каб такіх гісторый было як мага менш! З гэтай нагоды і пішу гэты тэкст.

Праз гады пачынаць усё яшчэ страшна. Кожная ідэя здаецца недастатковай, недарэчнай, занадта слабой, пустой... Спіс можна працягваць вечна. А вось чаму я навучылася за гэты час, дык гэта, нягледзячы на ўвесь страх, затрымліваць дыханне і ўсё ж пачынаць. Слаба, дрэнна, няправільна, па-дурному, няўпэўнена — галоўнае, рухаючыся з мёртвай кропкі. І гэта, напэўна, пакуль што галоўная мудрасць у маім жыцці.

Наш занадта няўпэўнены мозг часта перашкаджае самому сабе, прыдумваючы тысячы адгаворак і неіснуючых цяжкасцей. Але гэта ўсё толькі таму, што, з пункту гледжання выжывання ў дзікай прыродзе, камфортнае і знаёмае вас заб'е са значна меншай верагоднасцю, чым новае і незнаёмае. Вось і страшна выла-

зіць са сваёй пячоры! Толькі ж мы даўно не ў дзікай прыродзе жывём: большасць

таго, што нас бянтэжыць, зусім не звязана з пытаннямі жыцця і смерці. І тлумачыць гэта нашаму мозгу даводзіцца самастойна з разу ў раз, пакуль не ўвойдзе ў звычку. Калі вам не пашанцавала развіць гэты навык у раннім дзяцінстве, то вучыцца гэтаму цяпер неверагодна цяжка. Але галоўнае — можна вучыцца! Трэба толькі пачаць (ха-ха).

Давайце паспрабуем разгледзець самыя частыя думкі, што перашкаджаюць смела пачынаць новае, і пераканам саміх сябе ў іх непраўдзівасці.

«У мяне нічога не атрымаецца» — вядома, адразу не атрымаецца! І гэта крута! Зрабіце сваю першую спробу максімальна недарэчнай наўмысна, каб пасмяяцца і расслабіцца. Першая спроба — гэта не правал, а адпраўная кропка, на якую вы паглядзіце праз месяц, год, дзесяць гадоў — і заганырыцеся ўсёй выкананай працай. У гэтым і ёсць каштоўнасць любога пачатку — потым убачыць, якім крутым апынуўся працяг.

«Гэта занадта складана» — зразумела! Новае — заўсёды дыскамфорт. Мяккая падушка пасля збітай старой першы час здаецца нейкай жудасна няправільнай, але памяняць падушку ўсё роўна трэба, і спіцца адразу лепш. Так з усім у жыцці. Да таго ж, палохае нас,

гэта адбываецца не так. Дамоўцеся з сабой толькі пачаць — напісаць адно слова, напрыклад. Заўтра запатрабуйце ад сябе працягнуць, хай гэта будзе таксама хоць адно слова. Хутчэй за ўсё атрымаецца ўсё ж хоць крыху больш, а страх паступова паменшыцца, і працягваць стане прасцей.

«Можа, не так ужо мне гэта і трэба...» — можа

быць. А можа вы проста баіцеся таго самага дыскамфорта.

Як даведацца? Я ў такія моманты спрабую...

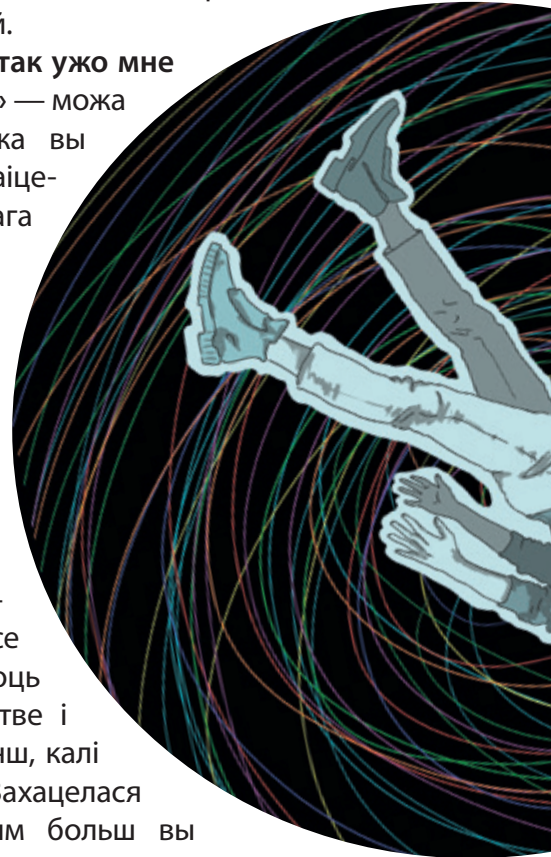
узрадавацца. За модным словам

«візуалізацыя» хаваецца тое, што ўсе мы рабілі хоць

бы ў дзяцінстве і робім усё менш, калі сталеем. Захацелася

марозіва? Чым больш вы ўяўляеце, якое менавіта марозіва хочаце, як пойдзеце яго купляць, а як смачна будзе яго есці... тым вышэйшыя шанцы, што вы рэальна пабяжыце за марозівам. Чым ярчэй вы будзеце ўяўляць момант дасягнення мэты і адчуваць, як будзе выдатна, тым лепш. Сёння мы ўсе чамусьці намагаемся рабіць выгляд, што ўсё гэта нам не надта і трэба. Але ж усе мы чагосьці вельмі-вельмі жадаем. І гэта нармальна — шчыра радавацца, думаючы пра свае жаданні. І кожны новы крок у бок мэты рабіць менавіта з гэтай эмоцыяй.

«А што, калі я пачну, і нічога не атрымаецца?» — ну, у горшым выпадку нічога не атрымаецца, але, прынамсі, вы да-

«Чувак, быць у чымсьці адстойным — гэта першы крок да таго, каб у нечым дасягнуць поспеху!»
(С) Джэйк, «Час прыгод».

у асноўным, аб'ём працы ці яе складанасць. Але любое, нават самае вялікае заданне на самай справе складаецца з шэрага самых маленькіх. Не патрабуйце ад сябе адразу ж скончыць працу,

ведаецца напэўна! А вось калі нават не паспрабуеце, то не атрымаеце каштоўны досвед і нічога пра сябе не даведаецеся. І нават калі першая спроба праваліцца, дзялюся жыццёвым лайфхакам: пачаць нанова можна ў любую секунду. Прама зараз ці хоць праз дзесяць гадоў. Не разумею, чаму гэта лічыцца ганебным: наадварот, якую моц і ўпэўненасць трэба мець, каб не расчаравацца і не апусціць рукі? Будзьце як галоўны герой добрай гісторыі: перамагайце сябе і ніколі не здавайцеся!

А цяпер скажу пра тое, што, здавалася, я ў супярэчыць ідэі ўсяго тэксту. Але гэта павінна быць сказана ў канцы нешта, зразумець, што гэта не пераважэ, і кінуць — так сама, як і нармальна. Сёння лічыцца, што кідаюць справу, калі паўдарозе толькі доўжыцца няўдачнікі. Але часам мы рэальна выпадкова выбіраем на тое і ў працэсе ўсведамляем сваю памылку ці раптам разумеем, што выбралі гэты шлях на самай справе не мы. Не трэба марнаваць сілы на тое, чаму вы не можаце ўзрадавацца. Лепш захавайце гэтую энергію для пошуку па-сапраўднаму свайго і не слухайце ніякіх суперпаспяховых дасягатаў.

«У іншых атрымліваецца значна лепш за мяне / іншыя гэта ўжо ўмеюць...» — ой, давайце нават не пачынаць. Вядома, ніхто не даведаецца, як адстойна ў вас атрымліваецца, калі вы нічога не зробіце. Але тады вы нічога не зробіце. І менш

**«Любая прыгода павінна з чаго-небудзь пачацца...»
(С) Чашырскі Кот, «Аліса ў краіне цудаў».**

адстойнымі таксама не станеце. Няма ніякіх законаў, што стаць майстрам сваёй справы ці мець пэўныя дасягненні трэба да пэўнага ўзросту. Мноства людзей усведамляюць сваё прызначэнне і радыкальна змяняюць жыццё далёка не ў маладым узросце, і дасягаюць вялізнага поспеху. Да таго ж, прагрэс — гэта не медаль, ацэнка, дыплом ці што там яшчэ. Прагрэс — гэта вы сёння ў параўнанні з вамі учора. І не ў тым, як шмат вы арэце, а ў тым, як вы працягваеце працаваць, нягледзячы на ўсе цяжкасці. Нарэшце...

«Калі мне так цяжка пачынаць, напэўна, я на самай справе не хачу гэтым займацца?» — здаецца, што любімая і жаданая справа павінна пачынацца лёгка. Не, неа. Нават наадварот, ад гэтага часта толькі страшней і цяжэй: аблажацца ў чымсьці, што лічыце вельмі важным — проста жаж! Таму не хвалюйцеся, калі любімая справа часам даецца цяжка. У пэўным сэнсе гэта паказвае, што вам не ўсё роўна. Калі вам не ўсё роўна, вы здольныя рухацца наперад. І вы павінны рухацца наперад.

Пачынаць не стане лёгка ў адзін момант, што б вы ні рабілі. Але ж менавіта таму кожны раз, калі вы ўсё ж такі пачнеце, вы будзеце па-сапраўднаму ганарыцца сабой. І я таксама буду вамі ганарыцца.

Поспехаў ва ўсіх пачынаннях!

Валянціна Красоўская